

Розділ 2

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.432(477)

Бібікова (Жулканич) Н.О.

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА:
СУТНІСТЬ І ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто принципи та особливості органічного агровиробництва, можливості їх реалізації в сучасних ринкових умовах господарювання. Обґрунтовано дефініції економічної сутності категорії «органічне агровиробництво», узагальнено методичні підходи щодо його політико-економічного визначення. Висвітлено роль системи органічного агровиробництва як складної виробничої діяльності, здійснюваної з дотриманням відповідних правил і стандартів, методів і принципів, визначених законодавчо, і направлених на підтримку здоров'я ґрунтів, екосистем і людей.

Особлива увага у статті приділена дотриманню вимог реалізації принципів охорони здоров'я, збереження природного довкілля, справедливості і турботи, екологізації галузей рослинництва і тваринництва, використанню матеріалів і новітніх технологій, що забезпечують збалансованість агроєкосистем.

Наголошено, що виробництво і споживання органічного продовольства повинно відповідати принципам соціальної та екологічної справедливості з урахуванням потреб та інтересів як сучасних, так і наступних поколінь.

За результатами дослідження зроблено висновок, що в процесі становлення органічного господарювання в аграрній сфері України актуальним є завдання розробки наукової стратегії і пріоритетних напрямів виробництва екологічно чистої продукції продовольства на основі раціонального використання природно-ресурсного та економічного потенціалів, оцінки сильних і слабких сторін функціонування вітчизняного сільського господарства в контексті невідкладних потреб суспільства.

Ключові слова: органічне виробництво, сутність принципів органічного господарювання, екологізація сільського господарства, забезпечення сталого розвитку аграрної сфери.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в економічній системі України потребують реалізації удосконалених засад господарської діяльності, використання інноваційних технологій у різних галузях народного господарства, дотримання раціональних напрямів природокористування, зокрема, забезпечення принципу збалансованого функціонування агроєкосистем. Що ж стосується сільського господарства як виду людської діяльності, в якому існує найбільше споживання природних ресурсів, в процесі забезпечення населення продовольством зростає потреба виробництва екологічно безпечних продуктів харчування, що гарантує право людей на здорове життя в гармонії з природою.

У процесі розвитку екологоспрямованого сільського господарства дотримуються відповідних принципів органічного виробництва, які зумовлені раціональними соціально-

економічними, кліматичними та історико-культурними особливостями: охорона здоров'я, збереження довкілля, справедливість, турбота. Зазначені принципи розроблені Міжнародною федерацією розвитку органічного землеробства (IFOAM), їх реалізація в практиці аграрного господарювання сприяє раціональному використанню потенціалу щодо забезпечення біологізації землеробства, виробництву якісного продовольства, в кінцевому результаті – захищеності життєво важливих інтересів населення, підвищення їхнього здоров'я і тривалості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми екологізації аграрної сфери, виробництво екологічно чистої продукції сільського господарства, утвердження новітніх органічних технологій, формування ринку органічної агропродовольчої продукції відображені у працях вітчизняних науковців Р.Безуса, Ю.Бережної, Т.Дудар, О.Дудар, Ю.Завадської, С.Корчинської, Є.Милова-нова, В.Русан, Л.Сокол [2, 3, 7, 9, 10, 11, 16, 17] та ін.

У працях основна увага зосереджена на теоретико-методологічних засадах організаційно-

© Бібікова (Жулканич) Неля Олександрівна, асистент Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

економічного регулювання екологізації аграрного господарювання, узагальнення сутності органічного агровиробництва, розширення ринку органічної агропродовольчої продукції. Однак, проблеми становлення і функціонування суб'єктів органічного виробництва сільськогосподарської продукції на регіональному рівні в контексті реалізації принципів органічного господарювання потребують подальших наукових досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування сутності дефініцій органічного агровиробництва та шляхів реалізації його основних принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Дефініції економічної сутності категорії «органічне агровиробництво»

В умовах погіршення стану навколишнього середовища, в процесі функціонування аграрної сфери України, забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності країни, важливою складовою стає становлення і розвиток органічного землеробства, виробництво екологічно безпечних продуктів харчування та підвищення добробуту і здоров'я населення.

У світі, зокрема в країнах Європейського Союзу, органічне землеробство набуває стрімкого розвитку. Площі сільськогосподарських земель, відведені під органічне виробництво у світі становлять 0,9%, в країнах ЄС – 3%, в Україні – 0,66% від усіх сільськогосподарських угідь. Україна має сприятливі природно-економічні і ресурсні можливості для розвитку конкурентоспроможного органічного агровиробництва. Цьому сприяє, перш за все, наявність значної кількості високопродуктивних чорноземів, які займають 26,5 млн га, або 44% загальної площі території.

Однак слід зазначити, що становлення та розвиток органічного агровиробництва в Україні,

як і наукові дослідження діяльності суб'єктів сільського господарства щодо впровадження інноваційних технологій виробництва екологічно безпечної продукції залишаються на початковій стадії.

У науковому середовищі і в практиці аграрного господарювання утвердилися екологічно спрямовані принципи і базові стандарти органічного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, розроблені Міжнародною федерацією руху за органічне сільське господарство IFOAM:

- **Оздоровлення** – органічне сільське господарство має підтримувати й поліпшувати стан ґрунту, рослини, тварини, людини та планети як єдиного і неподільного цілого;
- **Екології** – органічне сільське господарство має ґрунтуватися на живих екологічних системах і циклах, працюючи, співіснуючи з ними і підтримуючи їх;
- **Справедливості** – органічне сільське господарство повинне вибудовуватися на відносинах, які гарантують справедливість із урахуванням загального стану навколишнього природного середовища та його можливостей;
- **Турботи** – управління органічним сільським господарством ставить за мету попереджувальний і відповідальний характер для захисту здоров'я та благополуччя нинішніх, майбутніх поколінь і навколишнього природного середовища [23].

Отже, органічне виробництво як метод ведення сільського господарства уособлює в собі певні принципи, особливості та методичні засади, дотримання яких формує оновлену виробничу систему, складовою якої є організаційно-економічні та методичні підходи щодо розуміння його сутності і завдань реалізації цих принципів [табл.1].

Таблиця 1

Систематизація методичних підходів до визначення сутності категорії «органічне виробництво» (органічні продукти)

Джерело	Визначення
Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM)	Органічне сільське господарство – це виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою поліпшення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин та належного рівня життя для всього зазначеного вище[23].

Колегія із національних стандартів органічної продукції США	Органічне виробництво – це виробнича система, яка здійснюється відповідно до правил і стандартів, визначених законодавчо з метою забезпечення відновлення ресурсів, екологічного балансу і збереження біорізноманіття за рахунок інтеграції культурної, біологічної та механічної практики здійснення господарської діяльності [17, с.103].
Національний стандарт органічного та біодинамічного виробництва Австралії	Органічний метод виробництва – це використання поновлюваних ресурсів на засадах збереження енергії, ґрунту і води, гуманного ставлення до тварин, здійснення екологічної підтримки і зміцнення, за умов виробництва оптимальної кількості продукції харчування без використання штучних добрив або синтетичних хімічних речовин [17,с.104].
Закон України “Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини”	Виробництво органічної продукції (сировини) – виробнича діяльність фізичних та юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методики, принципи і правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів [14].
Постанова Ради Європи № 834/2007 від 28 червня 2007 року	Органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження [22].
Екологічна енциклопедія	Землеробство органічне – система ведення землеробства, побудована на використанні виключно органічних відходів тваринництва і вторинної продукції рослинництва для відновлення потенційної та ефективної родючості ґрунту [8, с.87].
Довідник споживача	Органічні продукти – це продукти ексклюзивної екологічної чистоти, що пройшли сертифікацію, яка засвідчує відповідність всіх ланок виробництва «органічних продуктів» суворим вимогам, в число яких включається відмова від використання хімічних добрив і пестицидів, регуляторів росту, методів генної інженерії [21].
Безус Р.М.	Під терміном “органічне землеробство” слід розуміти систему обробітку ґрунту, яка є елементом органічного рослинництва і передбачає використання агротехнологій, що спрямовані на поліпшення якості ґрунту, підвищення його родючості та забороняє використання штучно синтезованих засобів захисту рослин та мінеральних добрив [2,с.28].
Бережна Ю.С.	Органічне сільське господарство – це практична реалізація у сфері аграрного виробництва загальної концепції “сталого (екологічно і соціально збалансованого) розвитку”, що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [3,с.39].
Берлач Н.А.	Органічне господарювання – сертифікована система управління веденням аграрного виробництва, яка використовує енерго- та ресурсоощадні технології і базується на мінімальному використанні механічного обробітку ґрунту та синтетичних речовин, виключених з процесу виробництва генетично модифікованих організмів [4,с.230].

Дудар Т.О.	“Органічне агровиробництво” – складна екологічно збалансована система органічного сільськогосподарського виробництва, ключовими завданнями якої є ефективне виробництво натуральної продукції, яка має біологічно цінні якості та оздоровчі властивості для забезпечення повноцінного харчування людей і виключає будь-які ризики для здоров’я, сприяє збереженню навколишнього природного середовища [7,с.193.]
Завадська Ю.С.	Органічне агровиробництво полягає в тому, що під ним слід мати на увазі виробництво безпечної продукції рослинництва та тваринництва і застосування щодо неї комплексу агротехнічних, переробних, логістичних та маркетингових заходів, які регламентовані міжнародними та вітчизняними стандартами і спрямовані на досягнення екологічного, соціального та економічного ефектів [9,с.17-18].
Милованов Є.В.	Органічне виробництво – це метод, який виключає використання хімічно синтезованих добрив та засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів тощо [11,с.258]
Родейл І.	Органічні продукти – продукти, що вирощені без пестицидів, штучно виготовлених мінеральних добрив, на ґрунті, вміст гумусу в якому збільшено шляхом внесення органічних речовин, вміст мінералів в якому збільшено шляхом внесення природних мінеральних добрив; не були оброблені консервантами, гормонами, антибіотиками і т.д. [5].

Аналізуючи сутність і зміст узагальнених дефініцій поняття «органічне агровиробництво» можна виділити найістотніші ознаки, характерні риси та особливості вищезазначених визначень (Таблиця 1).

По-перше – органічне агровиробництво (виробнича система) виступає як складна виробнича діяльність, здійснювана з дотриманням відповідних правил і стандартів, методів і принципів, визначених законодавчо, і направленої на підтримку здоров’я ґрунтів, екосистем і людей.

По-друге – в процесі органічного виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів, що безпосередньо зменшує антропогенне навантаження на навколишнє середовище і забезпечує збереження біорізноманіття.

По-третє, органічне агровиробництво передбачає дотримання основних принципів: охорони здоров’я; збереження довкілля; справедливості і турботи, в сутності яких відображений внесок органічного виробництва у світовий розвиток та можливості поліпшення агровиробництва у глобальному плані (вимірі).

По-четверте – ведення органічного виробництва як одного з пріоритетних напрямів реалізації державної політики сталого розвитку аграрного комплексу України сприяє підвищенню рівня зайнятості й добробуту населення, стимулює розвиток сільських територій.

По-п’яте – виробництво екологічно чистого продовольства підвищує конкурентоспроможність

вітчизняної сільськогосподарської продукції на внутрішньому і світових ринках, прискорює інтеграцію України у світовий економічний простір.

Отже, дотримання вище узагальнених критеріїв органічного агровиробництва, реалізація основних принципів виробництва високоякісних поживних продуктів, екологічно чистого продовольства з поєднанням дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища, поліпшення «здоров’я» ґрунту, рослин, тварин і людей забезпечує відповідну рівновагу екосистем, підвищує стан соціальної та екологічної справедливості і турботи з врахуванням інтересів нинішніх і наступних поколінь.

За оцінками вітчизняних та зарубіжних експертів, сільське господарство України при наявності родючих чорноземних ґрунтів і сприятливих кліматичних умов, трудолюбивого сільського населення, міцних аграрних традицій має великий потенціал для розвитку виробництва сертифікованої органічної сільськогосподарської продукції та органічних продуктів харчування.

З метою забезпечення, впровадження методичних підходів щодо органічного господарювання, дотримання базових норм і стандартів системи гарантій для розвитку органічного виробництва в Україні, доцільним є більш детальний розгляд і наукове обґрунтування розроблених ІФОАМ принципів органічного виробництва, які сприяють збереженню довкілля, вирішенню

соціальних та економічних проблем суспільства, дотримання яких робить вагомий внесок у світовий розвиток і забезпечує поліпшення агровиробництва в глобальному плані.

Ще в XIX сторіччі німецький вчений – фармацевт Себастьян Кнайп запропонував людуству п'ять основних принципів збереження здоров'я:

- перший – оздоровче харчування;
- другий – оздоровлення чаями з лікарських рослин;
- третій – водооздоровлення (вживання всередину мінеральних та джерельних вод, ванни тощо);
- четвертий – оздоровлення рухами та помірною фізичною працею на свіжому повітрі;
- п'ятий – тісна гармонія з природою (на сьогодні прийнято говорити про єдність фізичного й духовного як основних складових здоров'я).

Здоров'я, соціальне та екологічне благополуччя населення перебувають у нерозривному зв'язку і у значній мірі залежать від виробництва і споживання продуктів продовольства. В свою чергу важливою складовою здорового харчування є виробництво екологічно чистих продуктів сільського господарства. У зв'язку із забрудненням довкілля промисловими, транспортними викидами, сільськогосподарськими отрутохімікатами (пестицидами, нітратами та нітратами, солями важких металів) та радіонуклідами, внаслідок техногенних аварій і катастроф, внесення значних доз неорганічних добрив істотно змінився хімічний склад продуктів рослинного і тваринного походження, якими харчується населення.

Науковими дослідженнями доведено, що інтенсивна хімізація сільського господарства є одним з факторів забруднення земельних ресурсів зокрема і навколишнього середовища. Так, внесення азотних добрив призводить до підвищення кислотності ґрунтів, тим самим змінюється середовище існування мікроорганізмів. З'являється небезпека розвитку патогенної фауни, а отже і біологічного забруднення [16,с.101]. До того ж, не всі мінеральні добрива і хімічні препарати (гербіциди, фунгіциди, інсектициди), що використовуються для боротьби з бур'янами та шкідниками сільськогосподарських культур розкладаються протягом вегетаційного періоду і залишаються в зібраному врожаї, а відтак залишки попадають в продукти харчування і в процесі споживання впливають на здоров'я людини.

Людам давно відома перевірена життям істина: раціональне харчування є важливою потребою організму, від якої залежить стан здоров'я людини.

Воно необхідне для побудови та оновлення клітин, тканин, поповнення енерговитрат, синтезу гормонів, ферментів та інших регуляторів обмінних процесів, які сприяють збереженню здоров'я, високої фізичної та розумової працездатності, активного довголіття [19,с.77].

В цілому здоровий стан системи життєдіяльності людуства покликаний забезпечувати відповідний фізичний, духовний, соціальний та екологічний стан окремо взятої особи. Важливою складовою в цьому напрямі є екологізація аграрної сфери і зокрема виробництво органічного продовольства. Як наголошують науковці: «Екологізація землеробства визначає інтелект нації, оскільки харчування екологічно безпечними продуктами і проживання люду в екологічно чистому природному середовищі значною мірою впливає на спроможність мислення, на раціональне пізнання люду сьогодні і тим більше в майбутньому»[1,с.148].

Отже, в процесі органічного господарювання, згідно з вимогами принципів охорони здоров'я, постає завдання забезпечення в екосистемі здорового стану ґрунтів та рослин, виробництва екологічно безпечної продукції рослинництва й тваринництва, що, в свою чергу, сприяє здоровому стану тварин та люду.

Принципи екології або збереження природного довкілля передбачають впровадження органічного господарювання з метою забезпечення гармонії навколишнього середовища. В свою чергу, виробництво продовольства базується на засадах екологічного землеробства із забезпеченням органічними ресурсами і дотриманням відповідної системи землеробства. Сама система землеробства, як зазначають науковці [12,с.5], – це «...Науково обґрунтований комплекс взаємозв'язаних агротехнічних, меліоративних, ґрунтозахисних і організаційно-економічних заходів, спрямованих на ефективне використання ґрунту, кліматичних ресурсів, біологічного потенціалу рослин з метою отримання стабільних, економічно доцільних урожаїв сільськогосподарських культур за умов підвищення родючості ґрунту і дотримання екологічної безпеки довкілля та вирощеної продукції».

В процесі виробництва органічної продукції поєднуються вимоги як до органічного рослинництва, так і для органічного тваринництва. В системі органічного рослинництва це – використання новітніх технологій вирощування сільгоспкультур, що забезпечують поліпшення якості ґрунту та підвищення його родючості, бережне і раціональне використання систем

дикої природи, продукування екологічно чистих органічних кормів для тваринництва.

Відомо, що головним принципом органічного виробництва є використання матеріалів і технологій, що забезпечують збалансованість агроєко-систем, а в галузі рослинництва актуальним є запровадження новітніх технологій, що сприяють збереженню і підвищенню родючості ґрунтів.

Науковими дослідженнями доведено, що протягом останніх років знижуються всі основні агрохімічні показники ґрунту. За даними Державного науково-технологічного центру охорони родючості України, вміст у ґрунтах рухомих форм калію за останні 10 років (2013р.) зменшився на 8 %, фосфору – на 7%. Баланс гумусу в ґрунтах України негативний і останніми роками коливається у межах 0,4-0,8 т/га [10,с.94].

Важливим в оцінці якості ґрунтів є проведення моніторингу за показниками: щільність ґрунту, гідролітична кислотність, механічний склад, загальний вміст органічної речовини, вміст рухомого фосфору, вміст обмінного калію, ерозія, забруднення токсичними елементами, залишки пестицидів.

Що ж стосується галузі тваринництва, процес органічного агровиробництва поєднується з дотриманням екосистеми в межах господарства, створенням умов високого рівня утримання тварин, зокрема, годівля тварин органічними кормами.

За результатами наукових досліджень, аналізу й узагальнення практики, оцінки та моделювання суспільних і виробничих процесів в аграрному виробництві науковцями Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» розроблено «Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року». В Стратегічних напрямках відображено реалізацію пріоритетних завдань щодо підвищення економічного потенціалу агроєко-систем в контексті забезпечення перехідного періоду (конверсії) запровадження органічної системи господарювання.

Зокрема, тваринницькі господарства, які переходять від традиційного до органічного виробництва, потребують періоду конверсії з тим, щоб розвинути природну поведінку, імунітет та природну метаболічну функцію (обмін речовин) у тварин [6,с.47].

Основні завдання досягнення цілей розвитку тваринництва обґрунтовані в Стратегічних напрямках, вони співзвучні з принципами органічного виробництва: «Досягнення мети стратегії розвитку тваринництва передбачається за рахунок здійснення системних заходів щодо забезпечення розширеного відтворення стада,

підвищення інтенсивності використання поголів'я сільськогосподарських тварин, створення оптимальних за розмірами господарств і всіх форм власності та господарювання, реструктуризації кормової бази, поліпшення лукопасовищного виробництва, розширення площ культурних зрошувальних пасовищ, удосконалення існуючих і створення нових порід худоби, пристосованих до місцевих умов; впровадження інтенсивних технологій утримання худоби із застосуванням новітніх засобів комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів на фермах та комплексах; підвищення продуктивності тварин; удосконалення економічних взаємовідносин між сільськогосподарськими та переробними підприємствами впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу [18,с.21].

Отже, органічне агровиробництво передбачає досягнення екологічної рівноваги шляхом розробки відповідної системи ведення господарства, створення відповідного середовища та дотримання принципів збереження генетичного та сільськогосподарського розмаїття заснованими на гармонії з довкіллям [6, с.25].

Принцип справедливості. Термін «справедливість» з погляду філософії: «відображає уявлення певних соціальних груп і окремих індивідів про ступінь відповідності існуючого чи можливого стану речей їхнім потребам, інтересам та ідеалам» [20,с.495]. У системі органічного агровиробництва принцип справедливості, з врахуванням потреб та інтересів членів суспільства, передбачає забезпечення засад справедливого ставлення до всіх сторін – сільськогосподарських товаровиробників, робітників, дистриб'юторів, трейдерів та споживачів.

Органічне агровиробництво базується на принципах дружніх відносин і відповідного ставлення до навколишнього середовища, з наданням харчовим продуктам певних переваг з метою забезпечення споживачів високоякісною харчовою та іншою продукцією, в результаті підвищується рівень життя населення.

Зміст і сутність принципу справедливості в системі органічного агровиробництва передбачає створення сприятливого середовища проживання – площ, на яких природно проживає певний вид рослин або тварин, тобто, певний біологічний вид.

В свою чергу, принципи органічного агровиробництва, в тому числі і принцип справедливості, утверджується в процесі організації видів господарювання саме в перехідний період (конверсії), тобто формування суб'єктів

органічного сільського господарства в спосіб, який є сумісним із природними живими системами і циклами. В рослинництві метод конверсії передбачає ретельний вибір видів і сортів рослин для вирощування в органічному сільському господарстві з огляду на їх адаптованість до місцевого ґрунту і кліматичних умов, а також стійкість до шкідників і хвороб.

Процес перехідного періоду (конверсії) у тваринництві потребує побудови гармонійного зв'язку між ґрунтом, рослинами та худобою, з врахуванням фізіологічних потреб і поведінки сільськогосподарських тварин та їх годівлі якісними, органічно вирощеними кормами, щоб розвинути природну поведінку, імунітет та природну метаболічну функцію (обмін речовин) у тварин [6, с.41].

Разом з тим, виробництво і споживання органічного продовольства повинно відповідати принципам соціальної та екологічної справедливості з урахуванням потреб та інтересів як сучасних, так і наступних поколінь.

Принцип турботи. Принцип турботи за своїм змістом, застосуванням і реалізацією співзвучний з принципом справедливості. Згідно з цим принципом органічне виробництво повинно відповідати вимогам захисту здоров'я, турботи про теперішнє і майбутнє покоління, а також збереження довкілля.

До того ж, органічне агровиробництво, використовуючи і впроваджуючи нові технології та методи господарювання поліпшує стан екосистеми, уникає негативного впливу на здоров'я та добробут живих організмів, сприяє ефективності і підвищенню рівня продуктивності сільського господарства. Разом з тим, процес забезпечення виробництва органічної продукції не сумісний із застосуванням окремих технологій, зокрема генної інженерії та видозмін, тобто виробництво генетично модифікованих продуктів. Учасники системи органічного виробництва, згідно з принципом турботи про безпечність продовольства, є відповідальними щодо розробки та використання новітніх технологій в сільському господарстві з метою забезпечення відповідного здорового, безпечного та екологічного розвитку.

Органічне виробництво є складовою сталого ведення сільського господарства і розвитку сільських районів у цілому. У Програмі дій «Порядок денний на XXI століття», «AGENDA 21», глава 14 [15], ухвалено (конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (саміт «Планета Земля», 1992 р.) відображено турботу щодо сталого ведення сільського господарства, з врахуванням екологічних міркувань в економічній діяльності, із забезпеченням

ефективності функціонування продовольчого і сільськогосподарського секторів, продовольчої безпеки і добробуту сільського населення.

2. Шляхи реалізації принципів і методичних підходів щодо органічного агровиробництва.

Практична реалізація обґрунтованих вище принципів органічного виробництва слід розглядати з позицій визначення можливості реального ведення цього виду виробничої діяльності в Україні та перспектив поліпшення екологічного стану. Важливим є дотримання положення про нерозривність функціонування рослинництва і тваринництва у одному господарстві, оскільки тваринництво забезпечує сільськогосподарські землі органічними речовинами і поживними елементами, що сприяє відновленню родючості ґрунтів.

У системі розвитку багатофункціонального вітчизняного сільського господарства постає завдання переведення галузі рослинництва на постіндустріальні моделі розвитку. Застосування постіндустріальних систем ресурсозберігаючих, екологоощадних і органічних технологій вирощування сільськогосподарських культур передбачає [13, с.89]:

- розробку та широке запровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур з поєднанням раціонального використання трудових, матеріальних та енергетичних ресурсів, що сприятиме зниженню собівартості одиниці продукції і на цій основі підвищенню її конкурентоспроможності;
- розробку і запровадження ефективних методів оптимізації процесів росту і розвитку рослин з урахуванням зміни кліматичних умов, що дозволить суттєво підвищити урожайність і стабільність виробництва рослинницької продукції;
- розширення застосування ґрунтозахисних, адаптованих до зональних особливостей технологій обробітку ґрунту, які будуть раціонально поєднувати різноглибинні прийоми – оранку, плоскорізне і чизельне розпушування, поверхневий і нульовий обробіток;
- розробку і прискорене впровадження інноваційних систем регулювання росту і розвитку рослин на основі принципів точного землеробства та нанотехнологій;
- запровадження інтегрованої системи захисту рослин, що зорієнтована, перш за все, на використання агротехнічного та біологічного методів.

В галузі тваринництва розвиток органічного виробництва передбачає:

- утримання всіх тварин в органічному тваринницькому господарстві має бути переведене на органічні методи; забезпечення тварин зба-

лансованим раціоном живлення за рахунок органічного фуражу та природних кормів високої якості;

- з метою реалізації тваринами природних поведінкових потреб, збереження природних ресурсів і якості довкілля, підтримувати належний рівень концентрації поголів'я худоби на одиницю площі, забезпечити своєчасну зміну пасовищ і відкритий доступ до джерел питної води;

- при виборі порід враховується здатність тварин пристосовуватися до місцевих умов, їх життєздатність, стійкість до хвороб;

- прив'язування або ізоляція поголів'я забороняється, будь-які болісні відчуття тварин, включаючи відчуття при забої зводяться до мінімуму;

- продукти тваринництва виробляються з тварин, які були на органічному утриманні від народження і протягом всього життя.

У системі утвердження і розвитку органічного господарювання в Україні актуальними є реалізація таких заходів:

- створення спеціалізованих екогосподарств і обслуговуючих кооперативів з вирощування, переробки та реалізації екологічно чистої сільськогосподарської продукції;

- створення інфраструктури виробництва органічних продуктів та забезпечення ефективного їх просування на ринку;

- розроблення і запровадження дійового механізму сертифікації екопідприємств і продукції органічного виробництва, побудувавши відповідні структури;

- створення пільгових умов і стимулювання для екогосподарств, що вирощують, переробляють і реалізують органічну продукцію, забезпечення організаційної фінансової та правової підтримки розвитку органічного агровироб-

ництва з боку держави з метою дотримання продовольчої безпеки України;

- утвердження раціональних норм харчування населення, використання екологічно чистих продуктів продовольства, підвищення фізичної й економічної доступності таких продуктів для різних соціальних груп населення;

- важливою також є необхідність удосконалення нормативно-законодавчої бази щодо виробництва, сертифікації та обігу органічної продукції.

Висновки. В процесі становлення органічного господарювання в аграрній сфері України актуальним є завдання розробки наукової стратегії і пріоритетних напрямів виробництва екологічно чистої продукції продовольства на основі раціонального використання природно-ресурсного та економічного потенціалів, оцінки сильних і слабких характеристик функціонування вітчизняного сільського господарства в контексті невідкладних потреб суспільства.

З метою активізації органічного землеробства та органічного виробництва в цілому доцільним є узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду суб'єктів органічного господарювання, а також врахування методичних підходів визначення економічної сутності категорії «органічне виробництво».

Важливим є також проведення систематичного і оперативного моніторингу проблем становлення органічного землеробства з метою своєчасного забезпечення аналізу об'єктивних організаційно-економічних передумов функціонування сільськогосподарських підприємств в процесі виробництва органічної продукції, поєднання ринкових та державних методів управління такою діяльністю.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С.С. Теоретичні і практичні основи системи органічного землеробства /С.С. Антоненко, Г.В. Лук'яненко, В.М. Писаренко, П.В. Писаренко. // Природне агропромисловість в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.Дніпропетровськ, 22-23 жовтня 2015). – Дніпропетровськ: РВВ ДДАЕУ, 2015. – 460 с.

2. Безус Р.М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агропромисловість: монографія/ Р.М.Безус. – Дніпропетровськ: ТОВ ЛізуновПрес, 2014. – 380 с.

3. Бережна Ю.С. Сутність сталого розвитку сільського господарства/Ю.С.Бережна// Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Економіка та управління. – Т. 23. - №1. – 2010. – С. 35 – 41.

4. Берлач Н.А. Правове визначення органічного сільського господарства в Україні /Н.А. Берлач // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип.46. – С.225–230.

5. Вареха Е. Анализ рынка экологически чистой продукции /Е.Вареха//Пиво и напитки. – 2007. – №3 – С.6–7.

6. Довідник міжнародних стандартів для органічного агропромисловість /Навчально-координаційний центр сільськогосподарських дорадчих служб; за ред. М.В. Капштика та О.О. Котирло – К.: СПД Горобець Г.С.,2007. – 356 с.

7. Дудар О. Т. Теоретичні основи формування органічного агровиробництва у контексті екологізації довкілля / О. Т. Дудар // Сталый розвиток економіки. – 2013. – №1. – С.191–195.
8. Екологічна енциклопедія В 3-х т. Т 3 (О-Я). – К., 2008. – 472 с.
9. Завадська Ю.С. Ринок органічної агропродовольчої продукції: методологія становлення та розвитку: монографія / Ю.С. Завадська / за наук. ред. О.М. Яценко. – Житомир: Полісся, 2015. – 216 с.
10. Корчинська О. Застосування екологічних стандартів як необхідна умова управління родючістю ґрунтів / О. Корчинська // Екологізація аграрного виробництва в умовах інтеграції України до Європейського економічного простору: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 13 вересня 2012 р., м. Київ. – К.: ТОВ ДСК центр, 2013. – 144 с.
11. Милованов Є. В. Органічне сільське господарство: перспективи для України / Є. В. Милованов // Посібник українського хлібороба. – 2009. – С. 257–260.
12. Модель системи екологічного землеробства в лісостепу України / методичні рекомендації для впровадження у виробництво // Науково-методичний центр аграрної освіти Мінагрополітики України. – Київ. – 2008. – 36 с.
13. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П.Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 342 с.
14. Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 425-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 20– 21. – Ст. 721.
15. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» / переклад з англійської: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття». – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.
16. Русан В.М. Економіка раціонального сільськогосподарського землекористування: монографія / В.М. Русан – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 200 с.
17. Сокол Л.М. Екологічне (органічне) землеробство – складова сталого сільського господарства / Л.М. Сокол, Т. Р. Стефановська, В. В. Підліснюк // Екологічна безпека № 3–4. – 2008. – С. 102–109.
18. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка – К.: ННЦ «ІАЕ» 2012. – 182 с.
19. Сучасні аспекти збереження здоров'я людини: матеріали міжнар. Міждисциплінарної наук.-практ. конф., сан. «Квітка Полонини», 17-18 квітня 2015 року (с. Солочин, Свалявського району) / за ред. проф. Т.М. Ганича. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 348 с.
20. Філософський словник / Головна редакція УФЕ - Київ, 1973. – 600 с.
21. Что такое органические продукты // Справочник потребителя [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.test.org.ua/usefulinfo/food/info/63>
22. REGULATIONS Council Regulation (EC) №834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) №2092/91 // Official Journal of the European Union, 20.7.2007.23 p.
23. IFOAM Basic Standards (approved by the IFOA General Assembly, Victoria, Canada and August 2002). – [Интернет ресурс]. – Режим доступа: www.ifoam.org.

REFERENCES

1. Antonets' S.S. (2015) Teoretychni i praktychni osnovy systemy orhanichnoho zemlerobstva. [Theoretical and practical bases of the system of organic agriculture] /S.S. Antonets', H.V. Luk'yanenko, V.M. Pysarenko, P.V.Pysarenko.//Pryrodne ahrovyrobnytstvo v Ukrayini: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m.Dnipropetrovs'k 22-23 zhovtnya 2015).-Dnipropetrovs'k: RVV DDAEU, - 460 p. [in Ukrainian].
2. Bezus R.M. (2014) Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady efektyvnoho rozvytku orhanichnoho ahrovyrobnytstva: Monohrafiya [Organizationally-economic principles of effective development of organic agroproduction: monogr.]/ R.M.Bezus. – Dnipropetrovs'k: TOV «LizunovPres», – 380 p. [in Ukrainian].
3. Berezha Yu.S. (2010) Sutnist' staloho rozvytku sil's'koho hospodarstva [Essence of steady development of agriculture] Yu.S.Berezha// Vcheni zapysky Tavriys'koho natsional'noho universytetu imeni V.I.Vernads'koho. Seriya: Ekonomika ta upravlinnya. – T. 23. - # 1 – P. 35-41. [in Ukrainian].
4. Berlach N.A. (2009) Pravove vyznachennya orhanichnoho sil's'koho hospodarstva v Ukrayini. [Legal determination of organic agriculture in Ukraine].N.A. Berlach // Derzhava i pravo: zb. Nauk. Prats'. Yurydychni i politychni nauky. - Vyp.46.- P. 225-230. [in Ukrainian].
5. Varekha E. (2007) Analiz rynka ekolohychesky chystoy produktsyy [Market analysis ecologically to the clean products] .E.Verekha//Pyvo y napytky - # 3. P. 6-7. [in Russian].
6. Dovidnyk mizhnarodnykh standartiv dlya orhanichnoho ahrovyrobnytstva /Navchal'no-koordinatsiynnyy tsentr sil's'kohospodars'kykh doradchykh sluzhb; za red. Kapshtyka M.V. ta Kotyrlo O.O. - K.: SPD Horobets' H.S.,2007. – 356 p. [in Ukrainian].
7. Dudar O. T. (2013) Teoretychni osnovy formuvannya orhanichnoho ahrovyrobnytstva u konteksti ekolohizatsiyi dovkillya [Theoretical bases of forming of organic agroproduction are in the context of ecologization of environment] / O. T. Dudar // Stalyy rozvytok ekonomiky. - # 1. - P. 191-195. [in Ukrainian].
8. Ekolohichna entsyklopediya V 3-kh t. T 3 (O-Ya). – К., 2008. – 472 p. [in Ukrainian].

9. Zavads'ka Yu.S. (2015) Rynok orhanichnoyi ahroprodovol'choyi produktsiyi: metodolohiya stanovlennya ta rozvytku: Monohrafiya [Market of organic agrofood products : methodology of becoming and development: monogr.]. Yu.S.Zavads'ka/ Za nauk.red.O.M.Yatsenko. – Zhytomyr: Polissya, – 216 p. [in Ukrainian].
10. Korchyns'ka O. (2013) Zastosuvannya ekolohichnykh standartiv yak neobkhidna umova upravlinnya rodyuchystyu hruntiv [Application of ecological standards as necessary condition of management of soils fertility]. Korchyns'ka O. //Ekolohizatsiya ahrarynoho vyrobnytstva v umovakh intehtratsiyi Ukrayiny do Yevropeys'koho ekonomichnoho prostoru: materialy vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi., 13 veresnya, 2012 r., m.Kyyiv.-K.:TOV «DSK tsentr», -144 p. [in Ukrainian].
11. Mylovanov Ye. V. (2009) Orhanichne sil's'ke hospodarstvo: perspektyvy dlya Ukrayiny [Organic agriculture: prospects for Ukraine] /Ye. V. Mylovanov // Posibnyk ukrayins'koho khliboroba.– P. 257–260. [in Ukrainian].
12. Model' systemy ekolohichnoho zemlerobstva v lisostepu Ukrayiny. [Forest-steppe of Ukraine has a model of the system of ecological agriculture]/Metodychni rekomendatsiyi dlya vprovadzheniya u vyrobnytstvo//Naukovo metodychnyy tsentr ahrarynoyi osvity minahropolityky Ukrayiny. - Kyyiv.- 2008. 36 p. [in Ukrainian].
13. Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahrarynoyi sfery: naukova dopovid' [Organizationally-economic modernisation of agrarian sphere : scientific lecture]/za zah. red. akad. NAAN P.T. Sabluka. - K.: NNTs IAE, 2011. - 342 p. [in Ukrainian].
14. Pro vyrobnytstvo ta obih orhanichnoyi sil's'kohospodars'koyi produktsiyi ta syrovyny: Zakon Ukrayiny vid 03.09.2013 # 425-VII [About a production and turnover of organic agricultural produce and raw material : Law of Ukraine from 03.09.2013] //Vidomosti Verkhovnoyi Rady. – 2014.- # 20-21. - P.721. [in Ukrainian].
15. Prohrama diy «Poryadok dennyy na KhKhI stolittya» [The program of actions is "Order-paper on XXI of century"]. Pereklad z anhliys'koyi: VHO «Ukrayina. Poryadok dennyy na KhKhI stolittya». -K.:Intelsfera, 2000. - 360 p. [in Ukrainian].
16. Rusan V.M. (2009) Ekonomika ratsional'noho sil's'kohospodars'koho zemlekorystuvannya: monohrafiya [Economy of rational agricultural land-tenure: monogr.]/Rusan V.M.-K.:NNTs IAE, -200 p. [in Ukrainian].
17. Sokol L.M. (2008) Ekolohichne (orhanichne) zemlerobstvo – skladova staloho sil's'koho hospodarstva [Ecological (organic) agriculture is a constituent of permanent agriculture]/ Sokol L. M., Stefanovs'ka T. R., Pidlisnyuk V. V.// Ekolohichna bezpeka # 3-4. P. 102-109. [in Ukrainian].
18. Stratehichni napryamy rozvytku sil's'koho hospodarstva Ukrayiny na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture Ukraine from 2020],za red. Yu.O. Lupenka, V.Ya. Mesel'-Veselyaka- K.-NNTs «IAE» 2012. -182 p. [in Ukrainian].
19. Suchasni aspekty zberezheniya zdorov'ya lyudyny: materialymizhnar. Mizhdystyplinarnoyi nauk.-prakt. konf.,san. «Kvitka Polonyny», 17-18 kvitnya 2015 roku (s.Solochyn, Svalyavs'koho rayonu) [Modern aspects of preserving human health]/ Za red.prof.T.M.Hanycha.- Kyyiv: Tsentr uchbovoyi literatury, 2015.- 348 p. [in Ukrainian].
20. Filosofs'ky slovnyk/Holovna redaktsiya UFE - Kyyiv, 1973.- 600 p. [in Ukrainian].
21. Chto takoe orhanycheskiye produkty//Spravochnyk potrebytelya - [Электронны ресурсы]. - Rezhym dostupa: <http://www.test.org.ua/usefulinfo/food/info/63>
22. REGULATIONS Council Regulation (EC) #834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) #2092/91// Official Journal of the European Union, 20.7.2007.23 r.
23. IFOAM Basic Standards (approved by the IFOA General Assembly, Victoria, Canada and August 2002).- [Internet resurs].-Rezhym dostupu: www.ifoam.org.

Одержано 08.03.2017 р.